

T A R İ H
VESİKALARI

Sayı : 2

Ağustos 1941

Cilt: I

OSMANLI DEVRİNDE

AKKOYUNLU HÜKÜMDARI UZUN HASAN BEYE AİT KANUNLAR

Büyük bir kısım şarkî Anadolu memleketlerinde, Akkoyunlu türkmen devletinin meşhur hükümdarı Uzun Hasan Beğ [1] in adına izafeten Hasan Padişah kanunları namı altında, uzun müddet tatbik edilmiş olan kanunlardan VIII tanesini burada neşrediyoruz :

Türk hukuk ve maliye tarihile işğal edenler kadar türk lisaniyatıyla meşgul bulunanları da muhtelif bakımlardan alâkadar edecek olan bu kanunlar, bugün, Başvekâlet arşivinde, vaktiyle bu mntakada yaptırılmış olan *büyük nüfus ve arazi tahrirleri*'nin neticelerini tespit eden defterler içinde muhafaza edilmektedir [2]. Malûm olduğu üzere, Osmanlı İmpara-

[1] Hasan Padişah (Uzun Hasan Bey) bidayette yalnız Diyarbekir beyi iken Anadolunun diğer şark kısımlarıyla Azerbaycan, Arap ve Acem Irakları ile İranın diğer aksamını zaptederek büyük bir imparatorluk kurmaya muvaffak olmuş ve hükümet merkezini Diyarbekirden Tebrize nakletmiştir.

Hisn Kifa'daki son Eyyubî hükümetini ortadan kaldıran (1457), Gürcistana müteaddit seferler yapan (1459, 1462), Dulkadır oğlu Arslan Beyden Harputi alan ve Irakla, Erzan ve Van taraflarına hâkim olan Karakoyunlular hükümdarı Cihanşah (1467) ile Mâverâünnehir ve Horasan hükümdarı Sultan Ebû Saidî (1469) mağlûp ve telef eden Uzun Hasan Bey'in imparatorluğunu, bu suretle, eski Türk-İslâm devletlerinin enkazı üzerine kurmuş olması, onun devlet teşkilâtı ile idare usullerini tesis ederken kimlerden mülhem bulunması lâzımgeldiğini pek alâ göstermektedir.

1473 te Fatih Sultan Mehmet ile yaptığı meşhur Otluk Beli harbini kaybederek bazı kaleleri elden çıkarmaya mecbur olan Uzun Hasan Beyin 1478 de Tebrizde ölümünü müteakip memleketi, oğulları arasında zühür eden taht kavgaları neticesinde zayıf düşerek, 30 sene gibi kısa bir müddet zarfında tamamiyle münkarız olmuş ve Akkoyunlu imparatorluğunun bütün arazisi Şah İsmailin eline geçmiştir. Yavuz Sultan Selimin İran seferinden sonra ise bu memleketlerin bir kısmı Osmanlı imparatorluğuna ilhak edilmiştir. Burada neşrettiğimiz kanunlar, işte tarihcelerini bu suretle kısaca hatırlattığımız memleketlerin Türkiyeye ilhakını müteakib mahallinde yapılan anketlere göre tespit edilmiş bulunan ziraî örf ve âdetlerle vergi kaidelerini ihtiva etmektedir. (İslâm ansiklopedisinde Prof. *Mükrimin Halil Yinanç* tarafından yazılmış olan *Akkoyunlu* maddesine bakınız.)

[2] Bu kanunlardan, yalnız V numaralı Erzincan kanunu istisna edilecek olursa, hepsi 840 numaralı ve (924) 1518 tarihli *tahrir defterinden* alınmıştır. Erzincan kanunu ise 7 numaralı ve (922) 1516 tarihli defterde bulunmaktadır.

torluğunda umumiyetle tatbik edilmiş bulunan bir usulün icaplarından olarak, yeni fethedilen memleketlerde hemen fethi müteakıp; diğer taraflarda ise, yeni bir Padişahın tahta geçmesi gibi vesilelerle yaptırılmakta olan *tahrirler* [1] in neticeleri muntazam defterler halinde tespit edilir ve her mıntakaya ait zirai örf ve âdetlerle vergi hususiyetleri ve nizamlar, ayrı bir *kanunname* halinde, o mıntakaya ait defterin başına kaydedilmiş bulunurdu. Bu kanunnamelerden hemen fetih ve ilhakı müteakıp tanzim edilmiş olanlar kaleme alınırken, o memleketlerde ötedenberi câri olan nizam ve kanunlarla âdetlerin muhakkak surette nazarı itibara alındığını gösteren bir çok kayıtlar mevcut olduğu gibi, bir kısım Türk-İslâm devletlerinden zabt ve ilhak edilmiş olan ölkelerde bazen eski kanunların hiç değiştirilmeden aynen ve eski isimlerle muhafaza ve tatbik edilmiş olduğu da görülmektedir. İşte bizim burada neşrettiğimiz Hasan Padişah kanunlarını, Kayıtbaya ve Alâüddeve beye ve "zamanı 'Arab,"a ait olan diğer bazı kanunlarla birlikte, bu hususta bir misal olarak zikredebiliriz.

Filhakika osmanlılar, feth ettikleri memleketlerdeki örf ve adetler ile halkın alışık bulunduğu vergi şekillerine uzun müddet riayetkâr kalmışlar ve ancak lüzum hasıl oldukca ve yavaş yavaş onları tadil ve ıslah suretile bütün memleket için umumî ve müşterek bir nizama doğru yükselmek imkânını hazırlamışlardır:

Aşağıya derc ettiğimiz kanunların tetkikinden anlaşılacağı şekilde; Diyarıbekir, Mardin, Ergani ve Urfa gibi yeni feth edilen memleketlerde eski devirlere ait kanunlar, 1518 (924) tarihlerine doğru, hâlâ Hasan Padişah kanunları namı altında aynen veya bazı kısımlarında esaslı tadillerle [2] tatbik edilmektedir. Ancak daha müahhar zaman-

[1] Bu tahrirler hakkında malûmat almak için; İktisat Fakültesi mecmuasının 5. 6 ilah . . sayılarında neşredilmekte olan «Osmanlı İmparatorluğunda büyük nüfus ve arazi tahrirleri ve hakana mahsus istatistiklik defterleri» isimli mekalelerimize bakınız.

[2] II numaralı Mardin kanunnamesinde görüldüğü üzere, Mardin livasında köylerle şehirlerin mahsulatından alınacak vergiler *Osmanlı kanunu* üzere kaydedildiği halde; Bac ve Tamga hususları, reyanın ihtiyarları üzerine, *Hasan padişah kanunu* m. cibince alınmağa devam etmektedir. V ve VI numaralı kanunlarda da, zirai mahsullerden alınan vergiler hususunda Osmanlı kanunu tatbik edildiği halde; Bac ve Gümrük hususlarında eski usuller muhafaza edilmiştir. Bu suretle, İran, Suriye ve Anadolu arasında mühim ticaret yolları üzerinde bulunan bir mıntakaya ait Bac ve Tamga kanunlarının ticaret ve iktisat tarihimiz bakımından çok zengin tafsilatı ihtiva eden hükümlerinin böyle pek eski zamanlara ait nizamların bir devamı olması ayrıca dikkate şayan bir keyfiyettir.

Dört numaralı Ruha (Urfa) kanununun 16 ncı maddesinde görüldüğü üzere, bazan, aynen kabul edilmiş olan Hasan padişah kanunlarında bile bazı maddelerini ilga ve tâdil edilmiş olması mümkündür. Bu vaziyet karşısında diyebilirizki, burada neşredilen kanunlar esas şekilleri ve kullandıkları lisan malûmunuz olmıyan hakiki *Hasan Padişah* kanunlarının kopyası değildir, belki sadece bu kanunların esas hükümlerinin bir araya getirilmesi suretiyle bu şekle sokulmuşlardır.

larda dır ki bu kanunlar ortadan kalkmış ve yerlerini *umumî ve tek* bir Diyarıbakır kanunnamesine terk etmişlerdir. Eski Hasan Padişah kanunlarının her mntaka için ayrı ayrı yazılmış ve bazan her köydeki hususî vaziyetleri tesbit edecek kadar teferrüata ait maddeleri ihtiva etmekte bulunmuş olması nazarı dikkati celbeden mühim bir hususiyet teşkil etmekte olduğu halde; bir müddet sonra, yani (947) 1540 tarihlerine doğru tanzim edilmiş bulunan mevzuu bahs *Diyarbakır kanunnamesi* [1] nde bu teferrüat hafif edilerek ancak umumî esaslar tesbit edilmiş ve bu sayede tipik osmanlı kanunlarına yaklaşılmış olduğu görülmektedir.

Bu suretle meydana çıkan ve tipik bir osmanlı kanunnâmesi manzarası arz eden bu umumî Diyarbakır kanuniyle, Hasan Padişah zamanına ait nizamları bütün hususiyetleriyle muhafaza eden mevzii kanunların mukayesesi, şüphesiz bizim burada neşrettiğimiz kanunlara istinaden ileride yapılması gereken çok mühim bir etüdün mevzuudur. Bu suretle, Osmanlıların bir kısım Anadolu beyliklerinde tatbik edilmekte olduğunu gördükleri ve uzun müddet hemen hemen aynen muhafaza ettikleri örf ve nizamları aksettiren eski kanunlarla imparatorluk devirlerinin diğer tipik kanunlarını mukayese etmek, bizim, imparatorluk nizamının getirmek istediği yeni ile intikal devirlerinin hususiyetlerini daha iyi anlamamızı mümkün kılacaktır.

Diğer taraftan, *bu neviden tetkik ve mukayeseler, bize yalnız imparatorluk dahilinde yukarıda bahsettiğimiz mahallilik ve mevziilik zararına zamanla meydana çıkan yenilik ve yeknesaklığın mahiyetini göstermiş olmakla kalmıyacak; aynı zamanda Osmanlı imparatorluğu teşkilât ve kanunlarına, Anadolu beylikleri yoluyla, diğer eski Türk-İslâm devletleri örf ve nizamlarından ne gibi unsurların girmiş olabileceğini göstermek hususunda da faydalı bir yardımda teşkil edecektir.* Filhakika Türk hukuk ve müessesat terihinin, kâfi derecede malzeme bulunmaması yüzünden, bugüne kadar lâyikile tenvir edilmesi imkân dahiline girmiyen, bu ana meselesinin halli; Akkoyunlu devleti gibi, kısa bir müddet için de olsa, bütün şarkî Anadolu ile Arap ve Acem Iraklarını ve İsfahan, Kirman, Kazvin ve Erran eyaletlerini ihtiva eden büyük bir imparatorluktan arda kalan nizam ve teşkilâtın bakiyyesi üzerinde yapılacak tetkiklerden çok şey beklémektedir. Bu bakımdan, birçok eski Türk-İslâm devletleriyle sıkı bir münasebet tesis etmiş ve bu arada bilhassa Karakoyunlu, Artuklu, Celayir, Timur ve Mısır memlûkleri devletlerinin teşkilât ve nizamlarından mülhem olmuş bulunan ve büyük Türk aşiretleri kütlelerine

[1] Muvzuu bahis kanunname diğer yüz kadar eski kanunla birlikte neşr edilmekte olan «Osmanlı İmparatorluğunda, zirai ekonominin hukukî ve malî esasları. Cild, I: *Kanunlar.*» isimli kitabımızda mevcuttur (sahife : 130—139)

dayanan Akkoyunlu devletinin nizam ve teşkilâtına ait bakiyyeleri ihtimamla derlemek ve onlarla Osmanlı imparatorluğu nizam ve teşkilâti arasındaki münasebetleri tayine çalışmak hususunda, bizim burada neşretmekte olduğumuz Hasan Padişah kanunlarının büyük bir ehemmiyeti vardır.

* * *

Büyük bir kısım şark vilâyetlerinde bu memleketlerin feth ve ilhakından sonra da bir müddet hemen hemen aynen tatbik sahasında bırakılmış bulunan Hasan Padişah kanunlarının, temsil ettikleri içtimai ve mali nizam bakımından, Osmanlı kanunlarına nazaran, işgal ettikleri mevki de şüphesiz ilerde hususî tetkiklerle meydana çıkarılmağa lâyıktır ve neşrettiğimiz vesikaların bu bakımdan da dikkate şayan oldukları meydandadır. Biz, ilerde bu sahada yapılacak tetkikatı kolaylaştırmış olmak için, Osmanlı padişahlarının bu nevi eski kanunları hangi şartlar altında ve ne gibi mülâhazalarla değiştirmekte olduklarını göstermek itibariyle ehemmiyeti büyük olan ve burada neşrettiğimiz Hasan Padişah kanunlarının Osmanlı imparatorluğunda tâbi tutuldukları değişiklikleri izah eden bir vesikayı da nakletmeden geçemeyeceğiz.

Mevzuubahis vesikaya göre; (926) 1520 tarihlerine doğru, Erzurum vilâyeti tahrir edilirken mahallinde yapılan tetkikat neticesinde anlaşmıştır ki, eski defterde yazılı olan ve Hasan Padişah kanunu diye icra olunan eski ağır kanunlara köylü ve tüccar tahammül edememektedir. Bu sebeple, padişahın emriyle, bu eski âdet ve nizamların bazileri kaldırılmış ve bazileri de hafifletilmiştir:

« Vilâyet-i mezburenin ketbolunan *defteri cedîdi* dergâh-ı mu'allâya 'arz olundukda *defteri 'atik* de mestûr ve mukayyed olub Hasan Padişah Kanunu diyü icra olunan *kavanîn-i mûte'amele-ye kabâil-i re'âya ve tevâif-i tüccar ve ehali-i memâlik-i mahrusa mutehammil olmayub cenah-ı huşrevânînzılâl-i 'adalet ve sâye-i merhamet bahışları tahtında ehali-i vilâyet-i mezbûre ve tevâif-i merkume mütezallil ve mürefeh-ül-hâl olmaları ki mûcib-i devam-ı devlet ve bâis-i nizam-ı memleket olmağın ber muktezay-ı emr-i âlî ba'zı maddeler ref' ve ba'zı hususlar tahfif olundu* ». (Başvekâlet Arşivi, 548 numaralı defter).

Aynı mıntakaya ait tertip edilen (947) 1540 tarihli diğer bir Erzurum kanunnamesinde de aynı mesele mevzuu bahsedilmiş ve bu vilâyetin bazı kısımlarında vaktiyle tatbik edilmekte olan eski ve halk için ağır şartları ihtiva eden Hasan Padişah kanunlarının tadil ve islâ-

hiyle onların yerine tipik Osmanlı kanunlarından biri olan Rum Kanun-nâmesi nin ikâmesi zarureti şu şekilde izah edilmiştir :

«Mukaddemâ emr-i humayun üzere Bayburd ve Erzurum sancakları kitâbet oldukda *köhne defterde* mukayyed olub Hasan Padişah kanunı deyü icra olunan kavanîn-i müte-âmeleye *kabâil-i reâyâ ve tevâif-i tüccar ve ehali-i memâlik-i mahrusa mütehammil olmayup Rum Kanunı olmasın rica itdükleri* pâye-i serîr-i a'lâyâ 'arz olundukda Cenah-ı husrevâninün zilâl-i 'adalet ve pâye-i merhamet bahışları zühûr bulub *vilayet-i mezbûre halkına dahi Rum Kanunnâmesi emr olunub* ber-müceb-i emr-i 'âli defter-i cedide kayd olunub ol zamandanberi Rum Kanunı icra olunub hâliyâ Erzurum ve Pasin sancakları müceddeden kitâbet olundukda *ehali-i Erzi-rum emr-i 'âli-i sâbık mucebince icra olunan kanunnameyi mürâd itdükleri ve Pasin Sancağı dahi serhad'da olmakla ekser reâyâsı perâkende olub cem' olub mâ'mur olmak için Rum Kanunı lâzım idügi bilfi'il kitâbet olunan defter-i cedit ile 'atebe-i 'ulyâyâ 'arz olundukda bunlara dahi Rum kanunı fermân olunmağın emr-i humayun üzere defter-i cedide Kayd olunub 'alettafsil tahrîr olundu».*

(Başvekâlet Arşivi, 700 numaralı defter)

Görülüyor ki, Hasan Padişah kanunlarının tasfiyesi işi, Erzurume tâbi bazı sancaklarda, Diyarıbekire nazaran, çok daha evvel vukubulmuş ve bu işler halkın arzusu ile yapılmıştır. Bu neviden kayıtlar bize, Osmanlı Kanunlarının nasıl birbirinden farklı mahallî örf ve âdetlerin yavaş yavaş tâdil ve islahile umumî bir tipe doğru yaklaşmış olduklarını ve bilhassa kuruluş çağında *imparatorluk devri nizamının daha evvelki devirler nizamlarına nazaran, halk kitlelerinin hayatı için daha elverişli bir yenilik teşkil ettiğini*, tipik Osmanlı kanunlarının halk tarafından kendi mahallî kanunlarına tercihan istenildiğini ve devlet tarafından ise; ekseriya bir lütüf ve âtifet veya hudut boylarında refah ve imarı arttırıp memleketi şenlendirmek için bir vasıta gibi bahşedilmekte olduğunu göstermektedir.

*
**

Burada neşrettiğimiz kanunları bu suretle kısaca takdim etmiş bulunuyoruz. Onların kıymet ve mahiyeti hakkında daha fazla söz söyleyebilmek için çok daha etraflı tetkiklere lüzum bulunduğu âşikârdır ve yeri de burası değildir. Bu mukaddimeyi bitirmiş olmak için şekle ait de bir kaç söz söylememiz lâzımgelir :

Burada lisan tetkikleri bakımından büyük bir kıymeti haiz olduğu âşîkâr bulunan bu eski metinlerin hususî bir *transcription* usulile *ilmî* bir şekilde neşredilmiş olmamasını büyük bir noksan telâkki edeceklerin fikirlerine benim de iştirak edeceğim tabiidir. Fakat, bu hususta mecmuamızın kabul edilmiş hususî usulleri ve bu iş için imkân ve vasıtaları olmadığını görerek bu şekilde iktifa etmeğe mecbur kaldığımı söyleyerek özür dilerim.

Gerek lisan tetkikleri bakımından bu şeklin mevzuubahs mahzurlarını kısmen telâfi edebilmek ve gerekse metinlerin okunuş tarzının sıhhatını kontrol edebilmeği alâkadarlar için mümkün kılabilmek için bu kanunnâmelerden bazılarının fotoğraflarını da neşr ediyoruz. Bu kanunnâmelerin yazıldıkları asırda bazı kelimelerin oraların şiveleriyle nasıl telaffuz edildiğini tâyin, çok def'a güç olduğu için ekseriya imlâ şekilleri esas tutulmuş, yalnız güç anlaşılma tehlikesi olan yerlerde bugünkü talaffuz şekli kabul edilmiştir.

Ömer Lütfü BARKAN

I

Defter-i yasaha-i vilâyet-i Diyaribekir

1. Tafsil-i kanunnâme-i livâ-i Âmid ber mucceb-ı kanun-i *Hasan Pâdişah* mukarrer şüde [1]

2. Evvel kurâda vâkı' olan reayadan anunkim bir *çiftlik* zemini olub ve ziraatine kadir olsa her *çift* başına yetmiş iki karaca akça [2] *resmi çift* alınur imiş ki üçü bir Osmanî akça hesabı üzere yigirmi dört akça olurmuş Reayadan alınmasının dahi mevsimi evvel bahar nevrüzda imiş hem evvel üzere mukarrer kılındı.

3. Ve *deh-nîm* [3] diyü *makiyân bahâ* [4] her çift başına on karaca akça dahi alınur imiş ki üçü bir Osmanî hesabı üzere on akça ve sülüs olur imiş Bunun dahi alınmasının mevsimi nevrüzda imiş

4. Ve girü eger müslüman ve ger keferedir ziraatlerinden *humus* üzere alınur imiş

5. Ve *nâyibçelik* [5] ve *valicelik* [6] her çift başına dörder [7] kile-i Âmid galle alınur imiş ki nısıf kile-i Osmanîdir kileleri nısıf buğday ve nısıf arpa Ve *resmi alef* her çift başına yüz burma [8] otluk dahi alınur imiş ki her yüz burmasının behası otuzar karaca akça imiş Üçü bir Osman akçası hesabı üzere on Osmanî olur.

[1] دفتر یصه های ولایت دیاربکر . تفصیل قانون نامه لواء آمد بر موجب قانون حسن پادشاه مقرر شده . [2] قرهجه ایچی [3] ده نیم [4] ماکیان چا [5] نایجه لک [6] والیجه لک [7] دردر [8] بورمه .

6. Bu zikr olan eger alef ve eger gallevâtdır reayadan alınmalarının mevsimi harman vaktinde imiş. Girü evvel üzere mukarrer kılındı ki galle harman vaktinde ve otluğun çayır vaktinde. Ve *resmi mevâşi* her inekden altı karaca akça alınur imiş ki üçü bir hesabı üzere iki Osman akçası olur.

7. Ve ehl-i kurâda olan sığır cinsiyle otlağa giden azragu [9] keçiden ve koyun cinsinden üçer karaca akça alınur imiş ki bir Osman akçası olur. Anun alınması ref olub defteri cedide hasıl kayd olmadı.

Ammâ süriyle koyunu olan kimesnelerün eger Ekrad ve ger gayrıdır *resim* her yüz koyunda bir baş koyun ve Şahruki [10] ki altı Osman akçası olur.

8. Ve *resmi yatak* dahi her sürüde bir koyun alınır imiş sürü dahi üç yüz baş koyundur.

9. Bu zikr olan mevâşi ve ger mera'idir [11] alınmalarının mevsimi evvel bahar nevrüzdadır.

10. Ve besâtinden [11*] ve 'aselden ve âsiyâbdan nesne alınmaz imiş girü evvel üzere kayd oldı.

11. Ve ba'zı Arab kurâsı ki Âmid'ün nahiye-i cânib-i garbisinde vâkı' olubdur anlardan resmi çift ve bu sâyir ehl-i kurâ virdüğü resmi çift ve sayir rüşum alınmaz imiş. Ammâ *resmi bevâbî* [12] diyü vilâyeti mezburda olan ehali-i kurâdan her çift başına dörder kile-i Âmidî galle alınur imiş. Anı beraber virürler imiş. Ve ziraatlerinden sayirleri gibi *humüs* üzere alınur imiş. Ve fiğ ve burçakdan *ošür* üzere.

12. Ve *bac* ve *tamga* hususı dahi kanunı kadîm üzere akmişe kısmından ve gayrıdan ol nesnekim bey'olsa yüzde beş Osmanî akça *tamga* alınur imiş. Ve ol meta'kim *Yezdi akmişe* dir gelse anı mızana urub dahi her Âmid batmanında ki bin beşyüz seksen dirhem olur her batmanına doksan altı karaca akça bağ alurlar imiş. Üçü bir Osmanî hisabı üzere otuz iki Osman akçası olur. Andan geçüb gider imiş bu *bâc-ı bü-zürk* [13] imiş. Ammâ nefis-i şehri Âmid tüccarının nisfı *tamgay-ı siyah* [14] ve nisfı *bâc-ı bü-zürk* imiş. Ammâ sâyir memalikden gelen tüccar tayifelerinin akmişelerinin külliyyen *bâc-ı bü-zürk* için zabt olunur imiş. Bu aksâmdan bey'olsa yüzde beş alınma mukarrer olub *batman bacı* virilmez imiş geçüb gitse satılmasa batman bacın alurlar imiş. Ve *bac-ı harir* diyü her batman-ı Âmidîden kırk sekizer karaca akça bac alınur imiş. Ve bey'olsa yüzdesi üçü bir Osmanî hesabı üzere on altı akça olur. Ve hem batmanda *Ergani bacı* diyü on iki karaca akça dahi alınur

[9] از رغو [10] شاه روقی [11] مواشی و کر (مراعی) (؟) در [12] رسم بوابی [13] باج بزركسياه [14] تمغای سیاه

imiş ki üçü bir hesabı üzere dört Osman akçası olur Ve kârbân gelüb Âmide uğramayub geçüb gitse girü bu düstur anlarun dahi bacı alınur imiş Ve Haleb kumaşı dahi gelüb satılsa yüzde beş akça-i Osmanî *tamga* alınur imiş Ammâ satılma (yub) geçüb gitse vezne urub her Âmid batmanından yigirmi yedi karaca akça *bac* alınur imiş Üçü bir hesabı üzere her *mende* dokuzar Osmanî akça olur Ve *İskenderanî akmişe* ve meli (?) ve dülbend ve culfak [15] bunlar dahi ipek bacı düsturu üzere alınur imiş Ve terencebil batmanına yigirmi dört karaca akça alınur imiş Ve za'ferandan yirmide bir ve kebenek yükünden dört yüz karaca akça *bac* alınur imiş Ammâ zikrolan İskenderanî akmişe Yezdî akmişe düsturuna *bac* alınur imiş Ve itri kısmından satılsa yüzde beş *tamga* alınur imiş Ve geçüb gitse her men-i Âmidide dokuzar buçuk karaca akça *bac* alınur imiş ki üç Osmanî akça olur Ve mürdebâr kısmı olandan satılsa her deve yükünden yüz yigirmi altı karaca *tamga* alınur imiş Ve at yükünden bu zikrolanın nisfı alınur imiş Ve geçüb gitse deve yükünden kırk sekiz karaca akça *bac* alınur imiş ki on altı Osman akçası olur at yükün denbu zikr olanın nisfı alınur imiş ki sekiz Osman akçası olur ve at yükünden bu zitr olanın nisfı alınur imiş ki sekiz Osman akçası olur, Ve demir yükünden geçüb gitse her yüküne on sekiz karaca akça *bac* alınur imiş ki altı Osman akçası olur Ve cam ve bakır yüki geçüb gitse her yüküne yetmiş beş karaca akça *bac* alınur imiş ki yigirmi beş Osman akçası olur Ve tutyâ yüki ve pülâd yüki ve neft ve bulgarî yüküne yüz elli karaca akça *bac* alınur imiş Ve bıçak yüki ve ketan yüki geçüb gitse her yükünden altı yüz karaca akça *bac* alınur imiş ki hesabda iki yüz akça olur Ve *ak esir* geçüb gitse yüz elli karaca akça *bac* alınur imiş Ve kara esir geçüb gitse yüz yigirmi karaca akça *bac* alınur imiş üçü bir Osmanî hesabı üzere Ve bağdan ve baldan ve kızıl boyadan ve şebden ve katrandan ve ziftten ve kara sakızdan ve ak sakızdan ve çırak yağından her Âmid batmanından bir karaca akça *bac* alınur imiş ki üç batmanı bir Osman akçası hesabıdır Ve yaş yemişden ve tuzdan her yükden satandan altışar karaca akça alınur imiş ki iki Osman akçası hesabıdır Ve enâr kabından ve soğandan ve birinçden ve mehluc [16] penbeden ve emrud kakından ve kür(e)kden (?) ve çölmekden ve kömürden ve odundan *bac* alınmaz imiş Ammâ *kapuci* ve *ases hakkı* var imiş anı alurlar imiş Her yükden bir karaca akça *asesiye* ve bir karaca akça *resmi bevvâbî* alınur imiş Ve evsel (?) [17] besâtininden her bostan başına eger çok ve ger azdır dörder kavun alınur imiş ikisi *beylik* ve ikisi *şahnelik* imiş Ve evsel (?) den [18] hasıl olan gallevâtdan her Âmid müddü galleden bir kile-i Âmid

[15] طی - عملہ (telli ?) دولبند و جلفاق [16] مهلوج [17] اوسل (?) [18] اوسلادن (?) .

galle alınır imiş Oşür alınmaz imiş Ve bir tarla penbenden bir men çekirdeklüpenbe alınur imiş Ve her bağdan on sekiz karaca akça *şahnelik* alınur imiş hesabda altı Osman akçası olur Ve *resmi bevvâbî* diyü her yük kim şehre gire eger tüccardır ve ger gayrıdır her yükden birer karaca akça alınur imiş Ammâ nevaht-i Âmid kurâsından gelen gallevât yükünden nesne alınmaz imiş Zire onların her çift başına dörder kile galle rüsümü vardır anı vormeyile bu teklif üzerlerinden sâkıt olur imiş Ve kavun ve karpuz yükünden her yükden birer dâne kavun ve ger karpuzdur alınur imiş Ve odun yükünden birer ağaç ve kamış ve otluk yükünden birer bağ alınur imiş Ve çeltük madrablarından dahi her bir madrabdan birer Âmid müddü çeltük *resmi bevvâbî* alınur imiş Ve livâ-i Âmid Ekradından Mardin kapusunda her haneden birer nügi [19] yağ alınur imiş Ve onların bazara gelen yoğurdlarından ve peynirlerinden nesne alınmaz imiş Heman ol yağı virürler imiş Ve *tamgay-ı agnâm* şehre gelen her iki baş koyuna bir karaca akça alınur imiş ki altı baş koyuna bir Osman akçası düşer Ve satılmayub girü dönüb gitse nesne alınmaz imiş Ve şehirlerden çıkub gayrı yire yük gitse yük başına birer karaca akça alınur imiş Ammâ şehre girü girdüğü kapudan çıkub gitse nesne alınmaz imiş Ve *kirişhane* için şehirde bogazlanan koyunun ve keçinin bağarsuğın[20] âmil alub işler imiş Ve *resmi küttâbî* dahi her yükde rubu' kilâ-i Âmidî galle alınur imiş Ve şehir ve kurâ halkı külliye kal'a için beglik kireçden bir yük kireç getürmek kanunları imiş Anun kirası için her haneden otuz altıkar karaca akça nakid alurlar imiş ki on iki Osman akçası olur Ve Ekrad cemaati dahi her haneden birer yük kireç ve birer yük kum ve birer yük odun getürürler imiş kanunları imiş Ve Şahhamî [21] için dahi şehirde bugazlanan koyunun ve keçinin böğregi[22] yağın alurlar imiş Ve *başhane* için dahi şehirde bogazlanan koyunun ve keçinin baş ve ayağın alurlar imiş ve postun dahi *tabbakhane* için alurlar imiş.

II

Defter-i yasaha-i liva-i Mardin

1. Tafsil-i kanunnâme-i vilayet-i Mardin ber-muceb-i kanun-ı Osmanî mahsulât-ı kurâ ma'a şehir Ve bac ve tamga ve cihâthâ (i) der şehir-i mezkûre ber-muceb-i kanun-ı Hasan Padişah nihâde şüde be-ma'rifet-i mir-i mirân ve be-kadi-i Âmid ve Mardin be-ihtiya(r-ı) reayayı vilâyet-i mezbure [1]

[19] نوکی [20] بغر صوغین [21] شجای [22] بوکرکی [1] دفتر یصه های لواء ماردین. تفصیل قانون نامه ولایت ماردین بموجب قانون عثمانی محصولات قرا مع شهر و باج و تمغا و جهاها در شهر مذکورہ بموجب قانون حسن پادشاه نهاده شد بمعرفه میرمیران و به قاضی امد و ماردین باختیار (ر) رعایای ولایت مزبور.

2. Evvel kurâda vakı' olan reaya ki müslümanlar dürürler anlarunkim çifti olub ve bir çiftlik zemin ziraat itmeğe kadir ola her çift başına *resmi çift* diyü ellişer Osmanî akçaların alalar Ve anlarunkim çifti olmaya veya bir hanede tekrar müzevveç ola anlarun gibiden on ikişer akça *resmi bennâk* alalar Ve anlar kim mücerred olalar atalarına hizmet ider olmayub 'alâ-hide [2] kendü öz kârlarında olalar anlarun gibiden altışar Osman akçası *resmi caba bennâk* alalar

3. Ve keferere tâifesinden bu zikr olan rüsûm alınmayub ammâ her haraçgüzâr nefer başına yigirmi beş akça *ispenç* alalar Ve çifti olmayub *bennâk* adında olan kimesnelere birer mikdar ziraatleri olsa ziraatine göre hisab idüb her iki dönümüne bir akça-i Osmanî alalar

4. Ve bu zikr olan rüsûm ki takrir olundu eger müslüman ve ger keferere tâifesidir bunların alınmalarının mevsimi evvel bahar evâil-i martdadır ol vakit alalar andan mukaddem almayalar

5. Ve ziraatlerinden eger müslüman ve ger keferedir *humüs* üzere alalar Ammâ bağlarından ve penbelerinden ve meyve ve bostanlarından *yedide bir* alalar Bu üzere kayd olubdur Ammâ kâfirin *humüs*

6. Ve *resmi'ârûsiye* kız oğlandan altmış ve dul avretten otuz akça resmi ârûsiye alalar Kız oğlan her ne yerde nikâh olur ise olsun atası ne yerde raiyet ise anda virilür Ve dul avrat her ne yerde nikâh olursa anda alalar bu üzere amel oluna

7. Ve *resmi'asel* hasıl olan baldan öşür üzere alalar

8. Ve *resmi'âsiyâb* her âsiyâbdan ayda beşer akça alalar ki yilligi altmış akça olur

9. Ve *âdeti agnâm* her iki koyuna bir akça alalar

10. Ve *resmi yaylak* her yaylakçı olan kimesnelere ki çıharpası [3] ola her haneden birer nügi yağ alalar ki iki yüz dirhem ola

11. Ve cerâyim-i hayvanat için dahi ya at veya sığır ekine girüp ziyanlık ey'ese her sığır veya at başına beşer akça cürmün alalar Ve ekin sahibinün ziyanlığın dahi hayvanat sahibinden ödedeler Ve her davar başına beşer ağaç dahi uralar. Bu hususda her haneden maktu' akça almıyanlar megerkim hüsn-i rıza ile ola

12. Ve şehirlü tâifesinün dahi ziraatlerinden ve bağ ve bostan ve penbe ve meyvelerinden *yedide bir* alub *resmi bennâk* ve *resmi çift* ve *resmi mücerred* almaya Ammâ keferesi her haraçgüzâr başına yigirmi beşer akça *ispenç* vireler

[2] علا هده (على حده) [3] چهاربا

13. Ve kurâdan *malikâne* alınmalu olsa vilayetün gallevâtını beşde bir hazir [4] idüb dahi ol hazrın dörtde birin *hisse-i malikâne* hesab idüb vakıf hissei *malikâneneden* alınsa gerekdir vakıf için bu üzere alalar

14. Ve bosâtînden *yedide bir* ahna

15. Tahsîl-i bac ve tamga ve sayir cihât-ı Mardin ber-muceb-i kanun-ı Hasan Pağışah mukarrer şüde [5]: Ve bac ve tamga hususunda dahi evvel harîr yükü geçüb gitse bir yükü sekiz boğça [6] imiş ve her boğçası dörder batman imiş ve her batmanı bin beşyüz seksen dirhem imiş Ve her yükü bu zikr olan batman ile otuz batman olur imiş Bu asıl yükün altı Kayıtbeği [7] Eřrefi [8] bacı var imiş Ve her Eřrefisi ellişer akçadan üç yüz Osman akçası olur

Ve *âdet-i hazinedârî* dahi beşde bir Eřrefi alınır imiş ki her yükde altmış Osman akçası olur

Ve her yükde bir Şahruki dahi *resmi kitâbet* ve bir Şahrukî dahi *noktabaşı* [9] ki *rehdarlık* [10] dirler imiş Ve her Şahrukî altı Osman akçası hesabıdır

Ve Yezdî ve Firengî akmişeden ve Rum kumaşının çatması ve benegi ve zerbaş atlası [12] geçüb gitse ipek bacından ziyade birisi bir buçuk hesabı üzere alınır imiş Ammâ tüccar tâifesinün yükleri açılıb dahi içinden bu asıl kumaş taleb olunmaz imiş Heman zâhir buldukların bacıları imiş Ve bunlardan gayrı Haleb ve Şam ve Mısır ve Rum kumaşı 'ubûr itse her yükünden iki Kayıtbeği Eřrefi alınır imiş ki yüz Osman akçası olur Ve rengin bez [13] ve ham bez ve şeker ve képenek ve cam ve kalay ve neft ve bulgarî ve bıçak ve pûlad ve tutya bunların her yükünden ikişer yüz karaca akça bac alınır imiş Osmanî hesabınca altmış altı akça olur Ve girü *resmi hazinedârî* ki yukârda takrir olubdur on akça tamga alınan yerden bir akça dahi *resmi hazinedârî* alınır imiş Ve 'itrî yükü 'ubûr itse her yükden yüz tamam karaca akça bac alınır imiş ki otuz üç Osman akçası olur Ve çivid 'ubûr itse her kellesinden yüz karaca akça bac alınır imiş ki otuz üç Osmanî olur Ve ketan yükü geçüb gitse elli tenge [14] bac alınır imiş ki yüz Osmanî olur Ve eğer satılsa her pârede iki Hasanbegi alınır imiş ki dört Osmanî olur Ve mürdebâr [15] kısmı olan eğer sabun ve ger hınna ve ger demürdir ve buna nisbet nekim mürdebâr kısmı vardır her yükü ki otuz iki batmandır dört tenge bac alınır imiş ki sekiz Osmanî akçası olur Ve bakır yükü geçüb gitse işlenmişinün her yükünden on iki tenge alınır imiş Ve kursundan [16]

[4] حذر [5] بر موجب قانون حسن پادشاه مقرر شده [6] بوغچه [7] قیچی بی [8] اشرفی [9] نقتہ پاشی [10] زهدارلق-دهدارلق [11] بنه کی [12] زربانی اتلاسی [13] رنگن ییز [14] تنگه [15] مرده بار [16] قورصندن

sekiz tenge alınur imiş ki bir tenge iki Osmanî hesabıdır Ve Ba'lebeki[17] bez geçüb gitse her batmanından bir Şahrükî bac alınur imiş ki altı Osmanîdir Ve mazu ve gön ve sahtiyan ve buna nisbet nekım vardır geçüb gitse her yükünden dört tenge alınur imiş ki sekiz Osman akçası olur Ve ipek yükünden ve Haleb cânibinden gelen yükden her yükden on karaca akça *melik-i ümeralık*[18] dahi alınur imiş Ve on akça tamga alınan yerden bir akça dahi girü anıncün alınur imiş Ve ester geçüb gitse her esterden yüz karaca akça bac alınur imiş Ve satılsa yüzde beş alınur imiş ve bal ve yağ ve kızıl boya ve somak [19] ve nardenk ve hurma ve şeb ve katran ve zift ve kara sakız ve ak sakız ve çirak yağı ve limon ve dahi bunlara nisbet nekım vardır 'ubûr itse her yükünden dört tenge alınur imiş ki sekiz Osmanî olur Ve eğer satılsa yüzde beş alınur imiş Ve at ve kâtır ve deve ve sığır satılsa girü yüzde beş tamga alınur imiş Ve girü *şahnelik* diyü bekmezden ve kuru üzümünden ve fındıktan ve buna nisbet nekım vardır ki arsaya satılmaga gele migreb(?) [20] dirler üç Mardin nügisi imiş ve her nügi dahi yetmiş sekiz dirhem imiş her yükden bir migreb *şahnelik* alınur imiş Ve hınna yükünden dahi bir migreb alınur imiş Ve kavun ve karpuz yükünden dahi ki bazara gelüb satıla her bey'de bir dane kavun ve ger karpuzdur alınur imiş. Ve sabun yükünden dahi iki kalıb sabun alınur imiş Ve sogandan ve tuzdan ve nohuddan ve mercimekten bu zıkr olanlardan her yükden bir migreb alınur imiş Ve bunlardan her nesnekim kapana gele her yükden *kapancı hakkı* dahi bir migreb alınur imiş Ve *resmi kitâbet* bir migreb dahi alınur imiş Ve kapudan içerü koyun girse her koyuna bir pul alınur imiş *resmi bevvâbî* diyü ki on iki koyuna bir Osmanî düşer Ve bogazlanub satıldukda postı *tabakhane* ve paçası *başhane* için alınur imiş Ve girü *resmi bevvâbî* Mardin ta'allukunda olan reayanun külliyyen hasılından her yüz Mardin müddinden ki sekiz İstanbul kilesi hesabıdır nım müdd-i Mardinî *resmi bevvâbî* alınur imiş Girü evvel üzere alınması mukarrer kılındı Ammâ viregelen kurâdan alına âhardan alınmaya Andan sonra bu kurâ ehâlisinün bazara gelen gallevevâtından *resmi bevvâbî* alınmaz imiş heman bu zıkr olan yüz müdde nım müd galle alınur imiş Ve girü haricden gelen her yükden birer karaca akça alınur imiş Ve kavun ve karpuz yükünden bir dâne-i evsat dahi *resmi bevvâbî* alınur imiş Ve kömür yükünden iki kömür *resmi bevvâbî* ve bir kömür *asesiyye* ve odun yükünden bir ağaç *bevvâbî* ve bir ağaç *asesiyye* ve otluk yükünden bir burma resm-i bevvâbî ve bir burma dahi *asesiyye* alınur imiş Ve yük ile na'l gelse her yükden bir karaca akça *resmi bevvâbî* ve iki na'l *asesiyye* ve bir . . . . . [22] ve bir . . . . . [22] dahi

[17] یعل بکی [18] ملیک امرالق (س) [19] سہاق [20] مغرب (ف) [21] نوکیسی [22] ایچن - ایچین (س).

mirahûrluk alınur imiş . Ma'adâsı satılsa yüzde beş tamga alınur imiş . Ve ipek yükü geçüp gitse her yükten resm-i bevvâbî bir tenge alınur imiş ki iki Osmanî hisâbıdır . Ve sabun ve hınnâ ve ketan ve buna nisbet nekim vardır geçüb gitse nîm tenge resmi bevvâbî alınur imiş . Ve akmişe yükü geçüp gitse her yükden dört karaca akça resmi bavvabî alınur imiş . Ve şehre yük ile şarab gelse her yükden iki batman şarab alurlar imiş ki her batmanı on iki nûgi ve her nûgisi yetmiş sekiz dirhemdir. Bu iki batman şarabın bir batmanı şireçelik [23] imiş ve nîm batman *dizdarlık* [24] imiş ve üç nûgisi *melik-i ümeralık* [25] imiş ve üç nûgisi 'asesiye imiş cümlesi iki batman olur bâki kalanın sahibi olan bey' ider imiş . Ve nefsi-i Mardinde ipek işliyenlerden dahi her dezgâhdan ayda dört karaca akçe olunur imiş . Ve valelerin satsalar ayruk nesne virmezler imiş . Ve çulhalar ki bezdokuyub bazara götürüb sata bir çift bezden iki kâraca akça bac olunur imiş . Ve bazarda penbe satılsa alandan yüzde beş akçe tamga alınur imiş . Ve Kal'a-tül-merâ nâm karyede cendere var imiş anda işlenen her sofdan beş karaca akça bac alınur imiş . Ve karye-i Mansûriyede dokunan *mezyer* [26] bastavinden dahi iki nîm tenge bac alınur imiş ki beş Osman akçesi olur.

III

Defter-i Yasahâ-i liva-i Ergani

1. Tafsîl-i kanunname-i nahiye-i Ergani ber muceb-i kanun-ı H a s a n P a d i ş a h [27].

2. Evyel reayâdan ol kimesneler kim müslümanlar dürürler evvel ziraatlerinden *beşde bir* alınur imiş.

3. Ve girü her hane başına bir yük odun bahâsı alınsa on karaca akça ve bir yük otluk ve bir yük saman alınur imiş ki her bir cins yük için onar karaca akça alınur imiş . Bu üç cins yükün bahası on Osman akçası olur . Bunların almasınınun mevsimi otluk ve saman harman vaktinde ve odun son güz ayında ol vakit alalar.

4. Ve *resmi şahnegi* [28] diyü otuz iki kile behre alınan yerden bir kile dahi *şahnegî* alınur imiş.

5. Ve *valicek* [29] diyü her çift başına iki Âmid kilesi galle alınur imiş ki bir İstanbul kilesi olur.

6. Ve her haneden (ve her haneden) yılda birer gün *ırgadiye* dahi alınur imiş.

[23] شیرجه‌چەلك [24] دزدارلق [25] ملیك امرالى (؟) [26] میزەر [27] تفصیل قانوننامه تاجیه ارغی رموجب قانون حسن پادشاه [28] رسم شخصی [29] والی جك

7. *Ve resmi 'idiye* her karyeden birer koyun alınır imiş a'lâsından eyüce ve ednâsından dahi aşgarlak [30] haline göre.

8. *Ve girü* her haneden tütüncek [31] diyü altışar tenge dahi alınır imiş ki on iki Osmanî akçası olur.

9. *Ve resmi timürcek* [32] her haneden bir tenge dahi alınır imiş ki iki Osmanî akçası olur. *Ve nâibcek* [33] her haneden bir tenge alınır imiş ki iki Osmanî olbr.

10. *Ve divancek* [34] dahi her haneden bir tenge alınır imiş ki iki Osmanî olur.

11. Bunların alınmasının mevsimi evvel bahar nevrûdadır.

12. *Ve bağları olan yerlerden* her yüz devekden [35] bir tenge alınır imiş ki iki Osmanî akçası olur alınmasının mevsimi üzüm vaktindedir.

13. *Ve resmi 'arusiye* için dahi her 'arusiyeden bir *çizme behâsi* diyü ad virmişler ol alınır imiş nihayet otuz akça olur.

13. *Ve resmi âsiyâb* her âsiyâbdan yılda on altı Âmid kilesi galle alınır imiş nisfı bogday ve nisfı arpa ki yıllığı elli altı Osmanî akça olur.

14. *Ve resmi mevâşî* her inekden ve eşekden yedişer karaca akça alınır imiş ki hesabda iki Osmanî ve sülüs düşer. *Ve yunndan* [36] on dört karaca akça alınır imiş ki dört buçuk Osmanî akçası olur.

15. *resmi mera'ileri* [37] dahi her koyuna iki yarım karaca akça alınır imiş ki üçü tamam olsa bir Osmanî olur bu hesab üzere alına.

16. *Ve bundan gayrı* her yüz elli baş davardan bir a'lâ koyun ve ger keçidür alınır imiş. *Ve dört nügi yağ* ve dört nügi kıl ve dört nügi keş [38] *Ve Gevheriz* [39] nâm karyeden bu zikrolanlardan zâyide dört nügi peynir dahi alınır imiş.

Bu hususlar ki başdan tahrir olundu kurâ müslümanlarından alınır imiş. *Girü* ber karar-ı sâbık mukarrer kılındı.

Ammâ bu zikir merâî ve mevâşî'nün alınmasının mevsimi evvel bahar nevrûz'dadır. Olvakit alalar andan mukaddem alınmaya.

17. *Ve şehri Ergani* cemaatinun müslümanlarından ziraati olanından *hums* üzere alınır imiş. *Ve bağlarından* dahi dört bin karaca akça *maktu'* virürler imiş ki bin üçyüz otuz üç akça-i Osmanî olur. *Ve birer yük odun* dahi alınır imiş. Bunların dahi alınmasının mevsimi bağ akçası üzüm vaktinde ve odun son güz ayında ki kış evvelidir.

[30] اشغراق [31] تتون چاك [32] تيورچاك [33] نايب چاك - نايچك [34] ديوان چاك [35] دوكدن [36] يواندن [37]

رسم مراعيلى [38] كيش [39] كوهريز.

18. Ve şehir Erâminesinden [40] dahi *bağ-haracı* diyü on iki bin karaca akça maktu alurlar imiş. Ammâ ol vakit ma'muriyeti artuk imiş şimdiki halde andan dahi eksük olmağın dokuz bin karaca akça kayd oldu ki üç bin Osman akçası olur.

19. Ve *tütüncek* diyü girü her haneden bir Şahrükî dahi alınır imiş ki altı Osman akçası olur. Ve girü nâibcek diyü dört yüz karaca akça maktu alınır imiş. Ve *bayramcek* dahi girü dört yüz karaca akça alınır imiş üçü bir Osmanî hesabı üzere dir. Bunların alınmalarının mevsimi nevrûzdadır. Ammâ *bayramcegün* nisfî bir bayramda ve nisfî dahi bir bayramda imiş.

20. Ve her nefer başına on ikişer *ırgadiye* dahi alurlar imiş ki her günü için bir tenge alınır imiş ki yigirmi dört Osman akçası olur. Ammâ işledürler imiş artuğun alurlar imiş. Girü evvel üzere mukarrer kılndı. Alınmasının mevsimi nisfî evvel bahar ekin vaktindedir ve nisfî dahi orak vaktindedir ol vakit alına.

21. Ve her haneden birer yük odun dahi virürler imiş davarı olan davar ile ve olmiyan arkayla getürürler imiş her yükü bir Osman akçası olur.

22. Ve *resmi 'arusiye* leri için dahi on Şahrükî alınır imiş ki altmış Osman akçası olur. Ve kurâ Eraminesinün dahi ziraatlerinden beşde bir alınır imiş. Ve *resmi ırgadiye* leri dahi her neferden on iki . . . [41] her günü altışar Osmaniden yigirmi dört akça olur. Alınmasının mevsimi tansif üzere evvel bahar ve orak vaktindedir.

23. Ve girü her haneden *tütüncek* diyü sekizer tenge alınır imiş ki on altı Osman akçası olur. Bunun dahi alınmasının mevsimi nevrûzdadır ol vakit alalar. Bunlar odun ve otluk ve saman bahası için imiş.

24. Ve *resmi şahnegî* diyü gallevatdan her otuz ikide bir alınır imiş anun dahi alınmasının mevsimi harman vaktindedir.

25. Bu zikrolan hususlar külliyyen kemâkân mukarrer kılndı.

26. Bunları virügelen liva-i mezburda on dört kıt'a Ermeni kurâsidir. Bu taktır olunan rüsümü virdüklerinden gayrı girü bu karyeler reayasının ba'zı *maktu*'ları dahi vardır an-kadim viregelürler imiş ki her karye ne mikdar nesne viregelmişler ise zikrolunur:

Evvêl karye-i Bayur [42] ki Ermeni kendidir dört bin karaca akça *bağ-haracı* diyü virürler imiş ki üçü bir Osmanî hesabıdır. Ve üçyüz karaca akça *temürcek* ve dört yüz karaca akça *nâibcek* ve iki yüz karaca akça *divancek* ve iki yüz karaca akça *bayramcek*

[40] ارمانه سی [41] موشاك (?) [42] بايور

Türk Tarih Vesikaları

ve iki yüz karaca akça dahi *şirecelik* ve dört bin karaca akça *kara salgun* [43] diyü bu zikrolanları külliyyen virürler imiş on altı İstanbul kilesidir.

Ve karye-i Nifeden [44] dahi dört bin karaca akça *bağ haracı* ve dört bin dört yüz karaca akça *kara mal* [45] ve üç yüz karaca akça *timürcek* ve dört yüz karaca akça *nâyibcek* ve iki yüz karaca akça *divancek* ve iki yüz karaca akça *şirecelik* ve bir müdd-i Âmid galle dahi *resmi bevvâbi* Bu zikrolan hususlar karyei mezkûre ehalişi viregelürler imiş Girü mukarrer kılındı.

Ve karye-i Harbend ehalişi dahi viregeldükleri beş bin karaca *bağ haracı* ve dört bin dört yüz karaca akça *kara mal* ve üç yüz karaca akça *timürcek* ve dört yüz karaca akça *nâyibcek* ve iki yüz karaca akça *divancek* ve iki yüz karaca akça *bayramcek* ve iki yüz karaca akça *şirecelik* ve bir müdd-i Âmid galle dahi *resmi bevvâbi* diyü virürler imiş Karye-i mezkûre dahi bu takrirdir .... (?) an-kadim viregelürler miş Girü ol üzere mukarrer kılındı.

Ve karye-i Malan dahi ki ehalişi viregeldükleri üç bin karaca akça *bağ haracı* ve iki bin karaca akça *kara mal* ve iki yüz karaca akça *nâyibcek* ve yüz elli karaca akça *bayramcek* ve yüz karaca akça *şirecelik* ve nim müdd-i Âmid galle dahi *resmi bevvâbi* alınır imiş Bu zikrolan hususları bunlar dahi kanun-ı kadimde viregelürler imiş Girü ol üzere mukarrer kılındı.

Ve karyei Banhor ehalişinin dahi viregeldükleri dört bin karaca akça *bağ haracı* ve üç bin karaca akça *kara mal* ve üç yüz karaca akça *timürcek* ve dört yüz karaca akça *nâyibcek* ve iki yüz karaca akça *divancek* ve iki yüz karaca akça *bayramcek* ve iki yüz karaca akça *şirecelik* ve bir müdd-i Âmid galle dahi *resmi bevvâbi* alınır imiş Girü ol üzere mukarrer kılındı.

Ve karyei . . . (?) ehalişi dahi viregeldükleri üç bin karaca akça *kara mal* ve üç yüz karaca akça *timürcek* ve dört yüz karaca akça *nâyibcek* ve iki yüz karaca akça *divancek* ve yüz elli karaca akça *şirecelik* ve nim müdd-i Âmid galle dahi *resmi bevvâbi* diyü ve iki yüz karaca akça *bayramcek* dahi alınır imiş Bu zikr olan hususlar dahi kemakân mukarrer kılındı.

7. Ve karyei . . . (?) ma'mur iken viregeldükleri ziyadece imiş Ammâ hâliyâ harap şekil olmağın dört yüz karaca akça *bağ haracı* ve dört yüz karaca akça *kara mal* ve yüz karaca akça *timürcek* ve yüz karaca akça *nâyibcek* ve yüz karaca akça *divancek* ve yüz karaca akça *bayramcek* ve yüz karaca akça *şirecelik* ve dört kile-i Âmid galle dahi *resmi bevvâbi* alınır imiş Bu zikr olan hususlar dahi bu üzere kaydoldu.

8. Ve karyei . . . (?) ehalişi viregeldükleri üç bin karaca akça *bağ haracı* ve iki bin beşyüz karaca akça *kara mal* ve iki yüz karaca akça *nâyibcek* ve iki yüz karaca akça *timürcek* ve iki yüz karaca akça *bayramcek* ve iki yüz karaca akça *divancek* ve iki yüz karaca akça *şirecelik* ve on iki kile-i Âmid galle dahi *resmi bevvâbi* alınır imiş Bu zikrolanlar dahi kemakân mukarrer kılındı.

Ve karyei Herseniden ehalişinin dahi viregeldükleri üç bin karaca akça *kara mal* ve üçbin beşyüz karaca akça *bağ haracı* ve üç yüz karaca akça *timürcek* ve üç yüz karaca akça *nâyibcek* ve iki yüz karaca akça *divancek* ve iki yüz karaca akça *bayramcek* ve iki yüz karaca akça *şirecelik* ve nim müdd-i Âmid galle dahi *resmi bevvâbi* alınır imiş Girü ol üzere mukarrer kılındı.

Ve karye-i Mendekenden üç bin karaca akça *bağ haracı* ve bin karaca akça *kara mal* ve iki yüz karaca akça *nâyibcek* ve yüz elli karaca akça *timürcek* ve yüz elli karaca

(Arkası gelecek sayıda)

[43] قره صلغون [44] نیقه [45] قره مال

